

Introduktion

Temaet for dette hæfte er *energiretten*, dvs. den retlige regulering af energiforsyningen. Dette retsområde er blevet af central interesse på grund af de politiske og økonomiske konflikter omkring en energiforsyning til dette land.

Energi er mange forskellige ting, og dette præger også den retlige regulering.

■ Skematisk kan de problemer, som energiretten beskæftiger sig med, siges at angå følgende emner:

Energitilførslen omfatter såvel *import* som *produktion* af energi. Den væsentligste del af det danske energiforbrug beror på import, men såvel opdagelsen og udnyttelsen af olie- og gasressourcerne i undergrunden som de spæde forsøg med vedvarende energi viser, at energi også kan produceres i dette tidligere så råstoffattige land.

Næste led er eventuel *omsætning* af energi fra en form til en anden, herunder især produktion af elektricitet. I forbindelse hermed sker der såvel før som efter eventuel omsætning, en *distribution* af energien.

Og endelig afsluttes kæden med *energiforbruget*. Fra et økologisk synspunkt er forbruget kun en særlig form for omsætning, og de problemer denne omsætning kan give anledning til, viser sig i form af miljøproblemer.

Denne kæde af energimæssige spørgsmål kan naturligvis ikke gøres til genstand for en samlet analyse fra et juridisk synspunkt i dette hæfte. Opmærksomheden er koncentreret om de punkter, hvor den retspolitiske interesse har været særlig stor, og hvor man i særlig grad ser de bagvedliggende konflikter træde frem.

Hæftet indledes med nogle artikler med en fælles tilgang til problemet: *Hvilken indflydelse har befolkningen på, hvorledes energiforsyningen sker?* I hvilket omfang er de – private eller offentlige – virksomheder, som tilfører, distribuerer og omsætter energi underlagt of-

fentlighedens kontrol? Disse spørgsmål kan naturligvis lettest besvares ved at henvise til det demokratiske beslutningssystem, altså den kontrol, der udøves gennem folketing og regering. Uanset de realiteter, der ligger i denne henvisning, er denne kontrol dog også underlagt væsentlige begrænsninger.

Den nationale selvbestemmelse må for at etablere en egentlig demokratisk styreform suppleres af en lokal indflydelse på de aktiviteter, herunder de energianlæg, som etableres i det lokale område. Er den almindelige befolkning sikret indflydelse på i det mindste offentlige energiforsyningsanlæg, som planlægges etableret inden for lokalområdet? Dette spørgsmål belyses af *Birthe Knudsens* indlæg baseret på erfaringer fra arbejdet mod det planlagte kraftvarmeværk ved Risinge på Fyn. Selv om elforsyningselskaberne er »offentlige« i den forstand, at de konstitueres af lokale forsyningsselskaber og aftagergrupper, hvori forbrugerne er dominerende, er de store selskabers planlægning og aktivitet i øvrigt lukket, utilgængelig og upåvirkelig af offentlighedens tryk - næsten da.

Den demokratiske indflydelse på energiforsyningen belyses bredere ved en undersøgelse af »græsrodsbevægelsernes« mulighed for at påvirke den generelle regulering af og konkrete stillingtagen til energispørgsmål. Dette sker i *Knud Kristensens* og *Ellen Margrethe Basses* artikel om Græsrodsbevægelser og energiret. Græsrodsbevægelserne holdes i almindelighed uden for offentlige organer, og de har kun nødtvungent opnået anerkendelse som klageberettigede i specielle sammenhænge. Det klassiske kriterium for indflydelse i en konkret sag af »individuel væsentlig interesse« favoriserer i utrolig grad den, hvis interesse har form af en ejendomsret. Ejeren af den mindste sommerhusgrund er bedre stillet end en alment interesseret og sagligt vel-funderet miljøorganisation. I nye reguleringer optages repræsentation af brede organisationer, der som regel har hævet sig over den almene befolknings, for slet ikke at tale om den lokale befolknings problemer.

At den demokratiske indflydelse ikke fuldt ud er sikret blot i kraft af den almindelige valgret til kommunalbestyrelse og folketing har fundet udtryk i etableringen af et sæt planlægningssystemer, som bygger på befolkningens deltagelse. Dette er først og fremmest sket gennem kommuneplanloven, hvor befolkningens adgang til at kommentere den fysiske planlægning inden dens endelige vedtagelse er anerkendt. Hvilken reel betydning de lokale indsigelser mod planlagte initiativer har, er belyst i tidligere hæfter af Retfærd (se nr. 12 om planlægning). Energiplanlægningen foregår i henhold til varmemefor-

syningsloven og planlægningen har måttet fremskyndes med henblik på den kommende naturgasforsyning. Herved er der i stor hast gennemført en delplanlægning, som på afgørende måde sætter rammer for den kommende fysiske planlægning. *Er den demokratiske indflydelse, som rammerne for den fysiske planlægning skulle sikre, herved forspildt?* Forholdet mellem de to planlægningstyper behandles i *Frantz Longhis* artikel om Energi- og regionsplanlægning. Foruden at belyse den konkrete konflikt mellem disse to planlægningstyper, illustreres vanskelighederne i det hele ved at samordne forskellige planlægningssystemer.

Hæftets øvrige artikler behandler enkelte energiformer.

Et centralt område inden for den offentlige regulering af energiforsyningen – og den offentlige diskussion – har været forholdet mellem den ældre koncessionslovgivning og den i henhold hertil udstedte koncession til Dansk Undergrunds Consortium til udvinding af olie og gas. Flere gange er den gældende ordning taget op til revision, og hver gang er ønsket om en større samfundsmæssig indsigt i og indtægt af undergrundens udnyttelse stødt mod de grænser, som sættes af respekten for den private ejendomsret og det private initiativ. Med undergrundsloven af 1981 og den hertil hørende aftale mellem energiministeren og A. P. Møller er det sidste kompromis mellem disse to modstående interesser nået. Eller rettere det hidtil sidste. *J.D. Davis* analyserer i sin artikel Dansk kulbrintepolitik, *hvordan respekten for og dermed favoriseringen af den hidtidige koncession søges forenet med ønsket om at tiltrække nye koncessionshavere inden for de frigivne områder.*

Også for kulbrintebeskatningen er forholdet mellem de »gamle« og de »nye« koncessionshavere problematisk. Hertil kommer de tekniske og politiske problemer, der altid er forbundet med beskatningen af multinationale selskaber. Dette emne analyseres af *Christen Amby*.

Den anden energitype, som produceres i dette land, er som nævnt vedvarende energi. Selv om det er en energiform, som kan sikre forsyningssikkerhed og formindske belastningen af betalingsbalancen på en mere effektiv måde end skift mellem olie og kul, er det dog en energitype, som både socialdemokratiet og borgerlig regering kan blive enige om ikke at satse meget på. Den holdning til den vedvarende energi afspejler sig også i den retlige regulering. *Paul Snare* kalder i sin artikel om emnet den vedvarende energi for *energirettens stedbarn. Reguleringen af den vedvarende energi er spredt, modsætningsfyldt, uoverskuelig, og er navnlig egnet til at modvirke etableringen af vedvarende energianlæg, og de særlige tilskudsordninger modificerer kun i beskedent omfang dette.*

Vandkraften er en vedvarende energi, og før elektriciteten spillede den en stor rolle også i Danmark. I nordligere områder spiller den stadig en stor rolle. Der kommer denne energiform i konflikt med miljø-interesser, og undertiden etniske minoritetsinteresser, fordi de store vandkraftanlæg på indgribende måde forandrer det omgivende miljø. Sagen om vandkraftværket Alta er et eksempel herpå. I sin artikel om den norske højesterets dom i Alta-sagen peger *Erik Boe* på, at konflikten mellem energiforsyning og »svage« interesser ikke mindst bliver *en kamp om virkelighedsopfattelse*. En gennemgang af, hvordan højesteret bedømte de enkelte argumenter, viser *et ret traditionelt teknisk/økonomisk grundsyn*.

Atomenergiens (retlige) problemer er ikke behandlet i dette hæfte. Dette vil der blive rådet bod på i et senere hæfte.

Hæftet afsluttes med tre artikler, som falder *uden for temaet*. I fortsættelse af Oluf Jørgensen og Leif Hermanns artikel i det forrige hæfte nr. 22 om forbrugerret analyserer *Anne-Dorthe Bruun Nielsen* det planlagte Dan-kort. Og *Peter Blume* omtaler »Grundbog for aktivister« af Peter Elsass, og ser her særligt på forholdet mellem jurister og græsrodsbevægelser, et emne der også er belyst i flere af dette hæftes øvrige artikler. I anledning af Retspolitisk Forenings 5-års jubilæum giver *Ole Bohr* en oversigt over aktiviteten i foreningens mange arbejdsgrupper.

Januar 1983